NEDERLAND EN SURINAME een nabetrachting

DOOR

W. R. MENKMAN

De opmerkingen van den Heer C. K. Kesler, in het Maartnummer van dit tijdschrift, geven mij gelegenheid tot iets dat niet alle dagen voorkomt; de belangstelling voor de West is niet zóó groot dat, wie iets over Suriname of Curaçao publiceert, er van zelf sprekend op rekenen moet dat debat zal volgen.

Van de verdenking — met betrekking tot de waterleidingkwestie — behoud van het bestaande te willen bepleiten, hoe slecht dat bestaande ook moge zijn, zou ik mij niets behoeven aan te trekken, omdat ik het gehad heb over „de wijze waarop” men die aangelegenheid dacht te regelen; de voordeelen eener goede drinkwatervoorziening erken ik natuurlijk even grif als ieder ander. Toch is het de moeite waard nog even op deze kwestie in te gaan, aangezien de Heer K. blijkbaar het belang van deugdelijk en zuiver drinkwater op den voorgrond stelt en wie de discussies van indertijd in de Staten-Generaal heeft gevolgd den indruk kan hebben behouden dat ook onze Hoogmogenden aan dien kant van het vraagstuk de meeste aandacht hebben gegeven. Prof. Flu evenwel ¹⁾ heeft indertijd den nadruk gelegd, niet op de slechte hoedanigheid van het regenwater als drinkwater, maar op het gevaar dat verbonden is aan de tegenwoordige wijze van wateropvangen — en dan nog meer speciaal voor de in primitieve omstandigheden levende armere bevolgingsklasse —, een gevaar dat niet ontstaat door het drinken van het water; hij bepleitte — ter voorkoming

¹⁾ *West-Indische Gids* IV, 577.

van gele koorts en ter bestrijding van filaria — een centrale watervoorziening met gesloten leidingen en een verbod om in of bij de woningen hemelwater op te vangen. In dezen geest viel ook het rapport uit van wijlen den Heer J. W. Jenny Wijerman, die zich voorstelde dat er behalve in de huizen ook op straat water zou worden afgeleverd en wel uit standpijpen, tegen betaling en zoo noodig ook gratis; er werd in dat rapport zelfs gesproken van de tusschenkomst van Chineesche winkeliers bij deze distributie. Wie dit een gelukkige oplossing mocht vinden van het allerbelangrijkste deel der waterkwestie — de voorziening van de armere volksklasse — moet het maar zeggen.

En verbod om zich zelf te helpen aan het hemelwater — dat niemendal kost — en maatregelen om den menschen alle middelen om dat water op te vangen te ontnemen, men moet er niet licht over denken. Wanneer in Rotterdam de gebruikers niet tevreden zijn met de voorziening van Gemeentewege, dan staat het hun vrij zelf voor water te zorgen, wat althans groote industrieën, als bierbrouwerijen, dan ook doen; in Paramaribo echter zou iedereen gedwongen zijn zich te bedienen van het door een particuliere onderneming geleverde water. Wat de bevolking van Paramaribo in haar geheel zou hebben op te brengen voor een tot dusver vrijwel om niet te verkrijgen onontbeerlijke levensbehoefte — water is iets anders dan gas of electriciteit — werd op eenige tonnen gouds per jaar geschat, waarvan een niet wel vooraf te berekenen deel uit de openbare kas zou moeten worden betaald; de concessionaris maakt — terecht natuurlijk — het voorbehoud dat de gratis verstrekking een zeker fixum niet mag overschrijden. En dat in een tijd van de allergrootste zuinigheidsnoodzaak, voor Overheid en bevolking beide.

In het hooger genoemde rapport deelde de Heer Wijerman mede dat de Minister van Koloniën die in 1928 aan het bewind was, zich op het standpunt had gesteld dat exploitatie van Gouvernementswege vooralsnog niet wenschelijk was, gegeven de toestanden en „de opvattin-

gen" in Suriname. Welke opvattingen de niet over eigen Surinaamsche ervaringen beschikkende Bewindsman op het oog had is gemakkelijk te raden; de geciteerde uitlating typeert dan ook voldoende de sfeer waarin de aangelegenheid in kwestie is behandeld geworden. Wanneer er echter sprake is van een uitsluitend in het belang der volksgezondheid — en niet wegens waterarmoede — te ondernemen voorziening, dan behoort niet de vrees voor het onsterfelijke lanti sa pai de gedachten te bepalen. Op dit terrein lag regelrechte Overheidszorg meer dan in eenig ander geval voor de hand en het was aan Regeering en Gouvernement om urgentie en practische mogelijkheid, draagkracht der bevolking en gelegenheid tot compensatie der openbare kas te beoordeelen; aan verhooging der Landsuitgaven — grooter of kleiner, naar de omstandigheden — ontkomt men toch niet.

De kwestie der watervoorziening eener tropische stad van 45 à 50,000 inwoners is er een welke een voorzichtige behandeling vereischt; heeft niet indertijd Trinidad een water riot beleefd? De bevolking van Paramaribo beschouwt de vrije beschikking over het hemelwater misschien als een soort natuurrecht en wanneer de wet haar dit recht ontnemt, dan zal dat óók geschieden — onder de gegeven omstandigheden kan het niet anders — om een particuliere onderneming het bestaan mogelijk te maken.

De oppositie tegen het waterleidingplan — gesteund o. a. door een medicus die in Suriname de functie van Geneeskundig Inspecteur heeft bekleed ¹⁾ — leek mij nuttig en gerechtvaardigd en ik heb gemeend haar in herinnering te mogen brengen bij de bespreking van die gevallen waarin ernstige twijfel aan de juistheid van het Surinaamsche beleid gegrond leek; als voorbeeld van in andere aangelegenheden gebleken goed inzicht noemde ik de drankpolitiek. Bij de ongeregeldheden op Curaçao van Juli 1922 speelde dronkenschap een rol, in verband met de wanordelijkheden te Paramaribo van October 1931 is nergens over drankmisbruik gesproken. In 1910 was het

¹⁾ *De Telegraaf*, 11 Februari 1931 Ochtendbl.

Surinaamsche Gouvernement van Killinger's plan tijdig op de hoogte, in 1929 werden de Curaçaosche autoriteiten door Urbina's actie absoluut verrast; het verschil berust op meer dan toeval alleen.

Wat de rest van des Heeren Kesler's opmerkingen betreft, wil ik allereerst iets zeggen over den raswaan. Ik heb getracht aan dat woord zijn onaangename klank te ontnemen door het tusschen aanhalingsteekens te gebruiken, in gedachten verwijzende naar het brochure'tje van den Heer C. M. Hamaker Sr.¹⁾, waarin die waan als psychologisch en algemeen menschelijk verschijnsel wordt behandeld.

Ik heb gezegd dat geboren Hollanders zich te vaak „hebben vroolijk gemaakt” over eigenaardigheden in het Nederlandsch der Surinamers, in welken voltooid tegenwoordigen tijd een zeker voorbehoud was gelegen; mijn Surinaamsche herinneringen zijn van ouden datum en misschien is het tegenwoordig anders. Grif kan worden toegegeven dat er geen kwaad in steekt op die eigenaardigheden te wijzen, zonder zich vroolijk te maken; vooral wanneer men dan meteen de oorzaak tracht op te sporen. Wanneer de 18e eeuwse Gijsbert Jan van Hardenbroek²⁾ vertelt „dat men niet alleen daar ging, maar ook te Zeist” en den Prins laat vragen „weet je waar wij gaan?”, dan zou men denken dat er een hedendaagsch Surinamer aan het woord is. Intusschen, de Heer K. heeft gelijk, het is beter zich niet te begeven op het glibberige pad van het voorbeelden noemen. Hoofdzaak is dat verschil wordt gemaakt tusschen de eigenaardigheden welke de ontwikkelde Surinamer zegt en die van zijn minder gevorderden landgenoot, die nog niet geheel los staat van het Neger-Engelsch. En wanneer Suriname op het gebied van taalevolutie bij het Moederland mocht achterblijven, dan is dat misschien wel een voordeel, gegeven de verslonzing van het Nederlandsch h. t. l. in onzen tijd.

Ten slotte de elders al eens eerder besproken creolen-

¹⁾ Ned.-Indonesisch Verbond. Serie: van Onderzoek en Opbouw. No. 1.

²⁾ *Gedenkschriften III*, 469.

kwestie; ik heb allerminst een nieuwe beteekenis willen verdedigen van een eeuwenoud woord. In de bewaard gebleven 18e eeuwsche brieven uit de Nederlandsche plantagekoloniën wordt vaak gesproken van creolen of criolen en dan worden steeds en onveranderlijk bedoeld de in het land geboren negerslaven; dat speciaal de donkere Surinamers zich na 1863 creolen zijn gaan — of blijven — noemen lijkt dus niet onlogisch. Waar vindt men iets over blanke creolen?

Op de eilanden is het anders geweest. Ik citeerde reeds een briefschrijver die door zijn verblijf op St. Eustatius in kleur op een creool was gaan lijken; een andere 18e eeuw — de Gouverneur Godin ¹⁾ — schreef over blanke creolen. Teenstra noemde in 1836 ²⁾ de inheemsche bevolking — die anti-Hollandsch en pro-Engelsch was — eenvoudig „creolen”.

J. Deniker ³⁾ geeft een plaatje van „une créole de la Martinique” en daarop zien wij een duidelijke kleurlinge. Over Haïti sprekende zegt deze schrijver dat „la plupart des métis chez lesquels prédomine le sang européen préfèrent ’s appeler créoles”. Keizerin Joséphine was een créole, niet omdat zij blank of gekleurd zou zijn — ik heb wel eens gelezen dat men haar in de Parijsche salons „la petite négresse” noemde — maar omdat zij zelf en haar vader en moeder van Martinique geboortig waren; trouwens ook de Beauharnais’ wieg had daar gestaan.

Bryan Edwards ⁴⁾ geeft een beschrijving van het uiterlijk der creolen van het in zijn tijd ruim vijf kwart eeuw Engelsche Jamaica, waaruit van een Britsch type niet veel blijkt, maar hij zegt er niet bij of er vermenging met de Spanjaarden, dan wel met negers heeft plaats gehad.

Baralt ten slotte ⁵⁾ geeft in het eerste deel van zijn werk (tot het laatst der 18e eeuw) een beschouwing over

¹⁾ *West-Indische Gids* I, 1, 388.

²⁾ De Ned. W. I. Eilanden.

³⁾ *Les races et les peuples de la terre*.

⁴⁾ *History — of the — West Indies*.

⁵⁾ *Resúmen de la Historia de Venezuela*. 1841.

de verschillende klassen der bevolking van zijn land. Hij gewaagt van de moeilijkheden welke aan Spanjaarden in den weg werden gelegd om naar het vasteland van Zuid-Amerika te emigreeren — zoodat er tot de laatste 20 jaar der 18e eeuw nog maar weinige waren — en dat de criollos op hen neerzagen, omdat zij arm aankwamen en niet tot de hogere standen van het Moederland behoorden, wat echter niet belette dat zij gemakkelijk konden huwen met de dochters der kolonisten. De oudere generatie zal zich, bij de geringe immigratie van blanken, wel niet geheel van vermenging met gekleurden hebben kunnen onthouden, hoewel Columbus op zijn derde reis reeds vrouwen overbracht, naar Hispanola wel te verstaan. Van het element der kleurlingen zegt Baralt dat zij „después „de muchas generaciones, se confundían con el de la raza „de los conquistadores y participaban de sus privilegios. „Es numerosa en Venezuela etc”.

Nergens dus voldoende houvast ten opzichte van de betrekking tusschen de begrippen creool en blank, of creool en gekleurd. De raszuiverheid van in de Amerikaansche landen gevestigde Europeesche geslachten zal wel een even precaire kwestie zijn geworden als die van de „limpieza” der bewoners van het Iberisch schiereiland in de 15e en 16e eeuw ten aanzien van Joodsch en Moorsch bloed ¹⁾. Op kleine Hollandsche en Engelsche eilanden in West-Indië leven nog — in gering aantal — zuiver blanke nakomelingen van oude kolonisten, die van geslacht op geslacht althans in het huwelijk vermenging met personen van ander ras hebben vermeden, maar die blanken noemen zich geen creolen; ik heb op Curaçao in acht jaar tijds dien naam niet hooren gebruiken, voor welke bevolkingsgroep dan ook.

Van de reeks der factoren waaruit het conflict is ontstaan tusschen Spanje en hare Amerikaansche koloniën was raswaan er een; die waan echter speelde ook bij de patriotten van ruim een eeuw geleden onderling een rol. Bolivar en zijn standgenooten, die zich als klasse door

¹⁾ Mr. I. Prins. Marranen.

raszuiverheid onderscheidden, werden door hunne tegenstanders „blanquitos” genoemd ¹⁾; criollos — in den zin van menschen van het land — waren die tegenstanders zelf ook.

Ik geloof niet door een ruimere beteekenis aan het woord creool te geven dan die van blanke inboorling met de historische gedachte in strijd te geraken.

Wat de Indiaan met het geval te maken heeft is mij niet helder; hij is praecolumbiaansch en dus indígeno bij uitnemendheid. De rijstbouw is door de Europeanen in de Nieuwe Wereld ingevoerd, wel een paar eeuwen geleden; inlandsche rijst echter wordt op Porto Rico arroz criollo genoemd, want het gewas is niet oorspronkelijk Amerikaansch.

¹⁾ *W. I. Gids IV. 434.*